

12. Kittay, Eva Feder. 1999. *Love's Labor: Essays on Women, Equality and Dependency*. New York: Routledge.
13. Meijers, Tim, and Dick Timmer. 2025. "Relational Egalitarianism, Future Generations, and Arguments from Overlap." *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 28 (3): 443–463. <https://doi.org/10.1080/13698230.2025.2462362>.
14. McMahan, Jeff. 2009. *Killing in War*. Oxford: Clarendon Press.
15. Nagel, Thomas. 1991. *Equality and Partiality*. New York: Oxford University Press.
16. Nozick, Robert. 1974. *Anarchy, State, and Utopia*. New York: Basic Books.
17. Nussbaum, Martha C. 2011. *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Cambridge, MA: Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674061200>.
18. Rawls, John. 1999. *A Theory of Justice*. Revised ed. Cambridge, MA: Harvard University Press.
19. Scheffler, Samuel. 1997. "Relationships and Responsibilities." *Philosophy & Public Affairs* 26 (3): 189–209. <https://doi.org/10.1111/j.1088-4963.1997.tb00053.x>.
20. Scheffler, Samuel. 2003. "What Is Egalitarianism?" *Philosophy & Public Affairs* 31 (1): 5–39. <https://doi.org/10.1111/j.1088-4963.2003.00005.x>.
21. Sen, Amartya. 2009. *The Idea of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
22. Tronto, Joan C. 1993. *Moral Boundaries: A Political Argument for an Ethic of Care*. New York and London: Routledge.
23. United Nations Development Programme. 2022a. *Human Development Report 2021/2022: Uncertain Times, Unsettled Lives: Shaping Our Future in a Transforming World*. New York: UNDP. <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2021-22>.
24. United Nations Development Programme. 2022b. *The Development Impact of the War in Ukraine: Initial Projections*. New York: UNDP. <https://www.undp.org/ukraine/publications/development-impact-war-ukraine-initial-projections>.
25. Walzer, Michael. 1983. *Spheres of Justice: A Defense of Pluralism and Equality*. New York: Basic Books.
26. Walzer, Michael. 2015. *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. 5th ed. New York: Basic Books.

Mariya Abysova

EGALITARIANISM AS A PROBLEM OF SOCIAL JUSTICE IN CONDITIONS OF WAR

Introduction. The problem of social justice acquires particular significance under conditions of war, which transform not only political institutions and mechanisms of resource distribution, but also the normative conditions of justice itself. Contemporary egalitarian theories increasingly take into account vulnerability, dependency, contextual asymmetry, and unequal conditions of social existence. However, war radicalizes these asymmetries and raises the question of the limits of moral equality under conditions of collective survival. **The aim and tasks** of the study are to provide a philosophical analysis of the transformation of egalitarian justice in wartime society and to examine the tension between the principle of universal moral equality and structurally asymmetrical conditions of war. **Research methods.** The study combines historical-philosophical, comparative, hermeneutic, and normative-analytical approaches. **Research results.** It is demonstrated that classical egalitarian theories were predominantly formed within a symmetrical model of society based on institutional stability and universal social cooperation between formally equal subjects. Contemporary egalitarianism substantially revises these assumptions by focusing on vulnerability, relational dependency, and contextual asymmetry. At the same time, war transforms asymmetry into a structural principle of social organization. Particular attention is devoted to the concept of functional inequality, understood as an asymmetrical distribution of risks, obligations, access to protection, and social vulnerability arising from the necessity of maintaining collective survival in wartime society. The study also shows that war produces not only distributive inequality, but also asymmetry of political visibility, recognizability, and grievability of human life. **Discussion.** The proposed interpretation develops contemporary discussions on vulnerability, relational egalitarianism, just war theory, and the state of exception, while shifting attention toward the mechanisms through which wartime society distributes risks and moral recognition between different social groups. **Conclusions.** The study concludes that justice under wartime conditions cannot be reduced to the elimination of all asymmetry. The principle of moral equality does not disappear; however, it increasingly functions as a critical normative principle limiting permissible forms of wartime differentiation, domination, and dehumanization.

Keywords: social equality, social inequality, social justice, egalitarianism, war, functional inequality, vulnerability, moral equality.

Дата першого надходження: 02.02.2026.

Дата прийняття до друку: 31.03.2026.

Дата публікації: 28.05.2026

DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.1.21230>

УДК 141.78:159.923.2 (045)

МЕЖИ ПОСТМОДЕРНОГО ОСМИСЛЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ

Катерина Гончаренко¹

Юрій Медведь²

Український державний університет імені Михайла Драгоманова¹

k.s.honcharenko@udu.edu.ua | <https://orcid.org/0000-0003-1162-9464>

Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут²

ur7hmc@ukr.net | <https://orcid.org/0009-0003-6550-0460>

Анотація. У статті аналізуються засадничі межі та концептуальні обмеження постмодерного підходу до осмислення ідентичності. Показано, що постмодерний методологічний інструментарій, зосереджений на деконструкції центрованого, єдиного суб'єкта, радикальній критиці метанаративів, а також логіці послідовної децентрації та дисемінації, виявляється ефективним для опису фрагментарності, плінності, множинності та контекстуальної зумовленості сучасної ідентичності. Водночас ця безкомпромісна критика стабільності, цілісності та фіксованості «Я» виявляє власну межу, оскільки не дає змоги повною мірою пояснити тривалість і відносну впізнаваність суб'єкта в часі. Обґрунтовується, що справжній виклик постмодерного мислення полягає не у відновленні центрованої моделі суб'єкта, а в осмисленні умов його існування після деконструкції - як самовіднесення, вибору та відповідальності в режимі радикальної децентрованості та відсутності остаточного фундаменту. У цьому контексті проблема ідентичності постає як питання форм існування та самопривання без центру, а не як повернення до нього.

Ключові слова: ідентичність, постмодерн, суб'єкт, деконструкція, тривалість, стабільність, децентрація, смисл, транзитність, плінність.

Вступ

Постмодерна філософія запропонувала один із радикальних переглядів поняття ідентичності в історії європейської думки. Деконструкція центрованого суб'єкта, критика метанаративів, відмова від онтологічної стабільності, аналіз дискурсивних практик і механізмів влади сформували потужні інструменти критики модерної моделі «Я». У постмодерному дискурсі ідентичність перстає розглядатися як стабільна сутність або внутрішнє ядро і постає як історично змінна конфігурація практик, ролей і особистісних позицій.

Радикальність постмодерного підходу виявляється в переосмисленні засад суб'єктності. Так, М. Фуко цілком влучно демонструє, що «суб'єкт є результатом історично конкретних режимів істини» (Foucault 1980, 131); Ж. Дерріда акцентує увагу на принциповій неможливості остаточної фіксації смислу та самототожності завдяки логіці «*différance*» (Derrida 1982), а Ж.-Ф. Ліотар пов'язує постмодерний стан із недовірою до гранднаративів, які раніше «тримали, описували, а відтак і зводили конфігураційні моделі цілісної ідентичності» (Lyotard 1984, xxiv). Ж. Бодрійяр же радикалізує цю тенденцію, описуючи сучасність як простір симуляції, де ідентичність існує у грі знаків без сталої реальності (Baudrillard 1994).

У сукупності ці підходи створюють аналітичний горизонт, у якому модерна уява про стабільну, центровану та самототожну ідентичність виявляється історично обмеженою конструкцією.

Виникає парадокс: розпорошеність і множинність «Я» ускладнюють його осмислення як цілісності та роблять проблематичним опис ідентичності як фіксованого конструку. Акцентуючись на руйнуванні підстав стабільності, постмодерна філософія демонструє, чому центр є нестійким, але майже не аналізує, яким чином ідентичність може зберігати тривалість після втрати цих підстав.

Слід зазначити, що в умовах множинності та нестабільності загострюється необхідність нових способів орієнтації, відповідальності й безперервності досвіду. Як зауважує Дж. Батлер, деконструкція суб'єкта не знімає питання відповідальності, а радикалізує його (Butler 2015, 8). Подібно до того, як у філософії Ж.-П. Сартра свобода не звільняє від відповідальності, а навпаки посилює її відчуття, постмодерна розпорошеність не ліквідує проблеми ідентичності, а форсовано виштовхує її в площину дискурсу.

Таким чином постає питання про межу постмодерного осмислення ідентичності. Йдеться про виявлення цієї межі, що зі всією своєю аналітичною силою виявляється недостатньою для пояснення того, яким чином суб'єкт зберігає впізнаваність себе в часі. Тож проблемне поле даної статті полягає в потребі окреслення меж аналізу ідентичності та з'ясуванні того, яким чином можливе існування ідентичності без фіксованого центру в межах суто описових моделей, характерних для постмодерністського підходу. Це дозволяє перейти від опису зламу до аналізу існування в умовах зламу без повернення до

модерних метафізичних конструкцій, і без редукції ідентичності до повного розчинення.

Мета та завдання дослідження

Метою статті є окреслення меж постмодерного осмислення ідентичності. Виявлення внутрішньої теоретичної напруги між деконструкцією стабільного суб'єкта і фактом тривалості ідентичності після втрати стійких смислових опор.

Досягнення цієї мети передбачає аналіз основних інструментів постмодерної ідентичності, зокрема деконструкції, децентрації, дискурсивізації, логіки симуляції, тощо.

Методологія дослідження

Методологічною основою статті є історико-філософський аналіз, порівняльна інтерпретація поглядів класиків постмодерної думки та концептуальне осмислення логіки їх підходу у визначенні та окресленні проблеми ідентичності. У дослідженні застосовано *аналітичний метод* до виявлення внутрішніх суперечностей теоретичних позицій, що дозволяє окреслити межі їхніх пояснювальних можливостей. Особлива увага приділяється аналізу методологічних основ постмодерну, зокрема принциповій відмові від центрованих моделей суб'єкта, та наслідкам цієї відмови для осмислення тривалості існування ідентичності.

Такий підхід дозволяє вийти за межі простого переліку окремих концепцій і перейти до виявлення спільного для них проблемного поля, а також окреслити ту критичну межу, на якій логіка деконструкції безпосередньо зіштовхується з проблемою збереження ідентичності в часі.

Результати дослідження

Проблема ідентичності посідає центральне місце у філософських дискусіях другої половини ХХ століття, оскільки саме в цей період зазнає радикального перегляду класичне уявлення про суб'єкта як стабільну та самототожну основу досвіду. Якщо в межах модерної філософії ідентичність мислилася як внутрішньо цілісна структура, що гарантує неперервність «Я» в часі та його автономію щодо зовнішніх впливів, то постмодерна філософія ставить під сумнів саму можливість такого підходу. Ідентичність більше не розглядається як вихідна даність, а постає як історично зумовлений і теоретично проблематизований феномен. У постмодерному та постпостмодерному дискурсі ідентичність постає як історично змінна й наративно сконструйована форма самопрезентації. «На рівні постмодерністської суб'єктивності посилюється й обов'язок постійної самопрезентації. Ідентичність концентрується в повторюваних актах гендерної, культурної, професійної чи громадянської перформативності, що підкріплюється такими показниками, як лайки, рекомендації чи рейтинги. В онлайн-середовищі ця повторюваність прискорюється та множитья кожним жестом, виконаним у режимі «порядку повторення», де індивіди виконують дії та роблять це в умовах очікування зворотної реакції» (Honcharenko 2025, 141).

Цей зсув не є наслідком суто теоретичної еволюції філософії, а відображає культурні та соціальні трансформації. Як зазначає Т. Данилова, «представники класичної західноєвропейської філософії ототожнювали ідентичність людини з неперервністю її пам'яті; ідентичність була пов'язана з людською здатністю думати про себе як про «Я», що залишається тотожним самому собі в будь-який час у будь-якому місці» (Данилова 2012, 17). Таке розуміння формувало уявлення про ідентичність як безперервну та самототожну основу суб'єкта. Розпад великих ідеологічних проєктів, криза універсальних моделей раціональності, зростання ролі медіа та символічних систем, а також радикальна плюралізація соціального досвіду призводять до ситуації, в якій суб'єкт більше не може спиратися на єдину смислову рамку для самоідентифікації. У цих умовах ідентичність втрачає статус фундаменту й перетворюється на проблему, що потребує нового способу філософського осмислення.

Постмодерна філософія формулює цю проблему насамперед через радикальну критику метафізичних підстав суб'єкта. У центрі уваги опиняється питання умов, за яких можливе його саморозуміння в історично змінних дискурсивних конфігураціях.

Там, де раніше передбачалася стабільна онтологічна основа суб'єкта, сьогодні відкривається поле критичного сумніву щодо існування самої основи. Підозра до будь-якої форми суб'єктності, що претендує на сталість і самототожність, змушує філософію відмовитися від уявлення про сутність як наперед задану основу та звернутися до аналізу практик, дискурсів і символічних механізмів, у межах яких формується суб'єкт. «Звідси – постійна взаємодія між суб'єктом як носієм культурних норм і «Я» як носієм бажання, тобто між Символічним і Уявним. Символічне намагається повністю підпорядкувати собі індивіда, тоді як завдання «Я» полягає в тому, щоб, використовуючи топоси культури, створити власний нарцисичний образ, тобто, підставивши «Я» на місце суб'єкта, створити собі культурне алібі» (Данилова 2012, 20). Як результат, ідентичність постає як ефект множинних соціальних, мовних і символічних практик, що не зводяться до єдиного принципу чи підстави.

Відтак, ідентичність у постмодерному контексті функціонує як процесуальна форма тривалості без стабільного центру і демонструє неможливість збереження модерних уявлень про самототожність. Ідентичність виявляється не стільки тим, що слід описати, скільки тим, що потребує постійного проблематизування. І саме тому постмодерна філософія зосереджується на аналізі розривів, тріщин, розломів тощо, і внутрішніх суперечностей, які супроводжують будь-яку спробу фіксації «Я».

Водночас така постановка проблеми містить у собі внутрішню теоретичну напругу. Радикальна критика стабільної ідентичності ставить під питання не лише метафізичні моделі суб'єкта, а й саму можливість осмислення тривалого людського досвіду. Як зауважує Дж. Батлер, деконструкція суб'єкта неминуче стикається з проблемою

відповідальності, адже якщо суб'єкт повністю розчиняється в дискурсивних формаціях, питання про те, «хто несе відповідальність за дію, стає радикально нестабільним» (Butler 2015, 15). Це вказує на складність поєднання радикальної децентралізації суб'єкта з вимогою збереження відповідальності та тривалості людського досвіду, чия безперервність у постмодерній перспективі щоразу вислизає від остаточного схоплення.

У цій перспективі повне розчинення ідентичності в множинності дискурсів і контекстів загострює питання впізнавання себе в часі та збереження життєвої послідовності. Проблема полягає в необхідності мінімальної зв'язаності досвіду, без якої неможливе ані саморозуміння, ані відповідальність за власні дії. За спостереженням П. Рікера, суб'єкт зберігає свою ідентичність не через незмінну сутність, а через нарративну безперервність досвіду, яка дозволяє поєднувати різні події життя в осмислену історію самовідношення (Ricoeur 2016, 246).

Отже, постмодерна критика не усуває проблему ідентичності, а, навпаки, радикалізує її. Вона змушує мислити ідентичність не як завершену форму, не як повністю розчинену множинність, а як процес утримання тривалості без опори на стабільні онтологічні підстави. Саме ця напруга, як слушно зауважує Ч. Тейлор, окреслює сучасний стан, у якому «Я» змушене підтримувати безперервність без опори на сильні метафізичні опори (Taylor 2011, 29).

Однією з визначальних рис постмодерної філософії є принципова недовіра до будь-яких форм центрованого мислення. Центр, як онтологічне, смислове чи суб'єктне ядро розглядається як ключовий елемент модерного проєкту, що забезпечував ілюзію стабільності, універсальності та завершеності. Саме тому деконструкція центру стає не лише окремим теоретичним кроком, а й фундаментальною методологічною установкою постмодерну.

У працях Ж. Дерріда ця установка набуває форми радикальної критики будь-якого «привілейованого означуваного». Центр, за Ж. Дерріда, ніколи не є нейтральною точкою опори, а функціонує як механізм стабілізації смислу, що приховує власну умовність (Derrida 1976, 279). Відповідно, будь-яка спроба говорити про стримування або тривалість ідентичності може бути витлумачена як приховане повернення до центрованої логіки, навіть якщо йшлося не про сутність, а про процес.

Подібна обережність простежується і в концепції М. Фуко, який виходить з того, що його аналіз спрямований на порушення логіки ustalених норм, у тому числі й у розумінні ідентичності. «Щоб порушити логіку норм, важливо ставити під сумнів і скептично ставитися до самої процедури дії, а не просто оскаржувати її зміст. Наприклад, у цифровому середовищі це проявляється в переосмисленні сприйняття змісту. Аналогічно, це досягається шляхом переоцінки рішень та визнання відмінностей, що перетворює правило із закритого регламентування на публічно викриту проблему» (Honcharenko 2025, 146). І саме для нього суб'єкт

постає ефектом дискурсивних практик, режимів знання та владних відносин. Аналізуючи історичні форми суб'єктивності, М. Фуко цілеспрямовано уникає будь-яких тверджень, які могли б надати суб'єкту статус внутрішньої безперервності або автономної активності. Його інтерес зосереджений на механізмах формування суб'єкта, та того, як цей суб'єкт функціонує після втрати стабільних ідентифікаційних підстав (Foucault 1980, 98).

В цілому, мовчання класиків постмодерну щодо механізмів утримання ідентичності не є випадковим, як і не є теоретичною недбалістю. Воно є наслідком методологічної обережності, що будь-яка спроба говорити про тривалість, повторюваність або мінімальну безперервність могла бути сприйнята як реабілітація центру, нехай і в завуальованій формі. Постмодерн обирає пріоритет деконструкції замість розробки позитивного опису.

Проте саме тут прояснюється принципова позиція. Зосереджуючись на зламі та розпаді, постмодерна філософія залишає поза увагою той факт, що навіть у ситуації радикальної нестабільності суб'єкт не зникає повністю. Людина продовжує впізнавати себе в часі, приймати рішення, нести відповідальність і говорити про себе як про деяке «Я». Цей факт не заперечує постмодерного аналізу, але вказує на його межу. Вже сам страх реабілітації центру виступає чинником, що обмежує її аналітичні можливості. Ця межа між деконструкцією та описом існування після неї і становить проблемне поле подальшого філософського осмислення ідентичності в епоху постмодерну.

Тож тут ми маємо дійти усвідомлення, що постмодерна філософія, радикально підважуючи уявлення про стабільне, центроване «Я», викриває хиткість природи ідентичності, що є історично змінною та процесуальною, а не монолітною і сталою. Повернення до уявлення про «Я» як довершену сутність постає проблематичним, оскільки ідентичність виявляється множинною, контекстуальною та нестабільною.

Водночас ідентичність не зникає повністю. Вона не розпорошується до нуля, а зберігається як процесуальна форма, що триває у часі навіть за відсутності стабільного центру. Без опори на сутність чи єдиний наратив «Я» постає як множинне, динамічне, але таке, що зберігає мінімальну зв'язаність.

Постмодерний суб'єкт, описаний у працях М. Фуко, є продуктом дискурсивних практик і владних відносин, але навіть у такій позиції він не зникає з поля досвіду. М. Фуко демонструє історичну мінливість форм суб'єктивності, зокрема зазначаючи, що суб'єкт не є трансісторичною даністю, а формується в конкретних історичних практиках (Foucault 1998, 34), а також наголошує, що людський суб'єкт є ефектом історично змінних режимів істини та практик самовідношення у лекціях з пізньої етики суб'єкта (Foucault 1997, 225), проте сам факт їхньої зміни передбачає певну часову зв'язаність, яка дозволяє говорити про «того самого» суб'єкта в різних історичних режимах

(Foucault 1988, 18). Ця зв'язаність не є сутністю, але вона є умовою можливості будь-якого досвіду трансформації.

Подібний парадокс виявляється і в деконструктивній філософії Ж. Дерріда. Виходячи з поняття «*differance*», він наголошує, що ідентичність ніколи не може бути присутньою як завершена даність, оскільки «*differance*» є тим, що уможливорює сам рух означування (Derrida 1982, 11). Якщо ідентичність завжди відкладається в гри відмінностей, то саме ця нескінченна відстрочка і передбачає певну тривалість процесу, без якої не було б ані самої гри, ані можливості відмінності як такої. В цьому розгортається певний горизонт для відсування межі власного ідеалу. «...кожна людина не тільки самостійно визначає свою ідентичність, а й може змінювати її відповідно певним інтересам. Якщо модерн ставив за мету для кожної людини досягнення зрозумілого ідеалу – всебічно і гармонійно розвиненої особистості, то постмодерн орієнтує людину на досягнення ідеалу, виходячи з його власного, відмінного від інших, потенціалу» (Стасевська 2021, 222).

Ж. Дерріда наголошує, що диференціація не веде до повного зникнення, адже слід не зводимий до втілення відсутності в присутності, а радше є знаком, що вказує на відсутність самої присутності (Derrida 1976, 70). У такому ключі ідентичність не закріплюється як непорушна сутність на чомусь одному, до прикладу, ідеалі, як і не розчиняється в ньому до рівня ніщо, а постає як безперервний процес, що розгортається в часі, забезпечуючи потенціал значення без опори на кінцевий щодо себе підмурак. Тож деконструкція не ліквідує тривалість, а лише трансформує її характер.

Особливо ілюстративною є ситуація, описана Ж.-Ф. Ліотаром, в якій суб'єкт позбавлений універсальних наративів легітиматії, адже «великий наратив утрачає свою переконливість незалежно від того, якої форми уніфікації він набуває» (Lyotard 1984, 37). Втрата таких схем усуває єдиний смисловий горизонт для стабільної самоідентифікації. Замість цього суб'єкт діє в множинних локальних контекстах та з різних позицій. «...склалася ситуація, коли сучасність, руйнуючи усталені ідентичності, пропонує синтетичні або квазіідентичності, засновані на сучасних міфах та симулякрах, "культурних та "рекламних брендах". Варто також звернути увагу на те, що нині дуже популярним став термін "криза ідентичності", що знаменує те, що цей процес охопив усі рівні як суспільного, так і особистісного буття» (Самчук 2023, 115).

Отже, факт тривалості ідентичності після деконструкції виявляється очевидним, однак теоретично залишається недостатньо осмисленим. Сучасні дослідники звертають увагу на те, що збереження суб'єкта в часі не обов'язково передбачає фіксовану самототожність, оскільки, за зауваженням П. Рікера, безперервність «Я» не вичерпується стабільною тотожністю, а може зберігатися без її фіксації (Ricoeur 2016, 116). Важливо підкреслити, що тривалість ідентичності зазнає змін, входить у внутрішні суперечності,

втрачає нарративну послідовність, проте водночас зберігає мінімальну часову зв'язаність, без якої саме існування суб'єкта було б неможливим. Ця зв'язаність дозволяє суб'єктові залишатися «тим самим», навіть якщо він більше не є «таким самим».

Таким чином, постає необхідність чіткого концептуального розрізнення між стабільністю та тривалістю ідентичності. Якщо стабільність була центральною категорією модерного мислення, то тривалість відкриває можливість осмислення ідентичності в межах постмодерної логіки без повернення до сутності чи центру. У цьому сенсі, як зазначає Р. Брайдотті, суб'єкт не зникає, а трансформується в процес становлення, що триває без єдності (Braidotti, 2013, 49). Це розрізнення дозволяє побачити, що постмодерн переводить ідентичність у режим тривалості без центру.

Будь-яка спроба говорити про тривалість ідентичності після деконструкції неминує викликає підозру в прихованій реабілітації метафізики суб'єкта. Саме ця підозра значною мірою пояснює обережність класиків постмодерну щодо позитивного опису того, як ідентичність функціонує в часі. Проте така підозра ґрунтується на ототожненні тривалості зі стабільністю, що саме по собі є спадком модерного мислення.

Ключовим для подолання цієї плутанини є принципове розрізнення між сутністю та процесом. Модерна філософія мислила тривалість ідентичності як наслідок наявності внутрішнього ядра, що забезпечує її самототожність у часі. Постмодерна критика переконливо показала, що така модель лише приховує власну історичну обумовленість. Однак із цього не випливає, що будь-яка форма тривалості автоматично передбачає повернення до сутності. У деконструктивістській логіці Ж. Дерріда тривалість мислиться як нескінченний процес відстрочки смислу. «*Differance*» не фіксує ідентичність, але й не дозволяє їй зникнути, оскільки сам процес відмінювання і відкладання передбачає часову протяжність, адже, за словами Ж. Дерріда, «*differance*» є тим, що уможливорює сам рух означування (Derrida 1982, 11).

У сучасних інтерпретаціях деконструкції наголошується, що саме ця часовість «*differance*» унеможливорює як повну фіксацію, так і повне зникнення ідентичності. Так, С. Крічлі зазначає, що деконструкція переводить суб'єкта в режим тривалого процесу, який не має остаточного завершення (Critchley 2014, 41). Отже, тривалість у деконструктивній перспективі постає як умова самого руху смислу. Подібне розуміння можна простежити й у М. Фуко, де історичність форм суб'єктивності є продуктом історично конкретних практик, а не їхнім позачасовим носієм (Foucault 1998, 35). Сам факт історичної трансформації передбачає мінімальну часову зв'язаність, без якої сама ідея зміни втратила б сенс.

Обговорення

У світлі домінуючих критичних зауваг, коментарів та досліджень, постає суб'єкт, який, попри фрагмен-

тованість, ще зберігає здатність до повторюваних форм дії та самовіднесення в локальних контекстах, що забезпечує функціонування ідентичності без опори на сутність чи центр. У просторі симуляції та гри знаків, де реальне розчиняється в ілюзії, а знаки відірвані від будь-якого позамовного референта, суб'єкт позбавлений глибини, але не тривалості, адже існує як безперервне відтворення ролей, жестів і образів, що підтримує мінімальну часову єдність досвіду. Аналіз цієї тривалості не є поверненням до метафізики, оскільки не апелює до внутрішнього ядра чи завершеності форми, а радше описує умови можливості буття без центру, як мінімальної часової зв'язаності процесів, що запобігає миттєвому розпаду суб'єкта в потоці змін.

Постмодерна філософія зробила цей злам центральним актом мислення, деконструючи суб'єкта, руйнуючи центри, розпорошуючи метанаративи та смислові опори як неминучі наслідки історичних і епістемологічних зрушень. Однак даний злам трактується переважно як критичний жест руйнування, а не як тривала умова існування. Суб'єкт постає як той, хто вже позбавлений опор, але вкрай рідко осмислюється як той, хто мусить жити в цій нестабільності. Злам стає постійним режимом буття, в якому *ідентичність* не відновлюється й не зникає, а *функціонує в хронічній множинності, відкритості та відсутності стабільних структур*.

Перехід від аналізу зламу до аналізу існування в умовах зламу не заперечує постмодерну логіку, а радикалізує її, зміщуючи акцент із жесту руйнування на практику життя без остаточних підстав. Ідентичність тут постає як спосіб орієнтації в умовах, де єдність недоступна. Таким чином, постмодерн постає не лише як філософія зламу, а й як горизонт осмислення буття після нього, як практики існування в умовах відсутності опор, що переводить деконструкцію від критики до подальшого мислення.

Висновки

Проведений аналіз засвідчує, що постмодерна філософія радикально змінює умови осмислення ідентичності. Деконструкція модерного суб'єкта, критика метафізичних центрів і розпад універсальних нарративів демонструють історичну обмеженість уявлення про ідентичність як стабільну, самототожну сутність. У постмодерному контексті ідентичність перестає перебувати в статусі автономного «Я» і постає як процесуально сформований феномен, зумовлений дискурсивними практиками, соціальними контекстами та символічними структурами.

Водночас у цій критиці виявляється внутрішня межа постмодерного мислення. Зосереджуючись на зламі як акті викриття ілюзій стабільності, постмодерн майже не переходить до аналізу того, як суб'єкт існує після цього зламу. Мовчання класиків щодо механізмів тривалості ідентичності є наслідком методологічної обережності, спрямованої на уникнення будь-яких форм реабілітації центрованих моделей суб'єкта. Проте це мовчання не усуває проблеми, а лише фіксує напруження між

силою деконструкції та обмеженістю опису повсякденного існування в умовах децентралізації.

Емпіричний та екзистенційний досвід сучасної людини переконливо свідчить, що ідентичність не зникає після деконструкції. Навіть за умов фрагментації, множинності та нестабільності суб'єкт продовжує діяти, говорити й упізнавати себе в часі. Це вимагає принципового розрізнення між стабільністю та тривалістю ідентичності. Якщо стабільність була нормативним ідеалом модерну, то тривалість може бути осмислена як мінімальна часова зв'язаність досвіду, яка не потребує апеляції до сутності, центру чи завершеної самототожності. Саме це розрізнення дозволяє говорити про ідентичність у межах постмодерної логіки, не повертаючись до метафізичних передумов.

Перехід від зламу до існування в умовах зламу, демонструє, що постмодерн стає описом тривалої умови буття. Злам постає як хронічний стан, у якому суб'єкт позбавлений остаточних смислових опор, але при цьому не позбавлений необхідності жити, орієнтуватися та приймати рішення. У цій перспективі проблема ідентичності зміщується з питання втраченої цілісності до питання можливості існування без неї. Саме тут відкривається теоретичний простір, який постмодерна філософія окреслила, але не розгорнула до кінця.

Отже, постмодерн не завершує проблему ідентичності, а радше переводить її в нову площину філософського осмислення. Аналіз цієї проблеми дозволяє розглядати постмодерну філософію як відкритий горизонт мислення, у межах якого осмислення існування після зламу стає одним із ключових завдань сучасної філософії.

Список літератури

1. Данилова Т. Проблема людської ідентичності у постмодерній картині світу. *Антропологічні виміри філософських досліджень*. 2012. Вип. 2. С. 16–22.
2. Самчук Р. Постмодерн: плюралізація чи анігіляція ідентичності. *Наукові записки. Серія «Філософія»*. 2023. Вип. 13. С. 114–118.
3. Стасевська О. Соціокультурна ідентичність Постмодерну: проблема соціального конструювання. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2021. № 2 (49). С. 215–233. <https://doi.org/10.21564/2663-5704.49.229802>.
4. Baudrillard J. *Simulacra and Simulation*. Ann Arbor : University of Michigan Press, 1994. 164 p.
5. Benhabib S. *The Claims of Culture: Equality and Diversity in the Global Era*. Princeton : Princeton University Press, 2002. 312 p.
6. Braidotti R. *The Posthuman*. Cambridge : Polity Press, 2013. 224 p.
7. Butler J. *Notes Toward a Performative Theory of Assembly*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 2015. 256 p.
8. Derrida J. *Writing and Difference*. Chicago : University of Chicago Press, 1978. 445 p.
9. Foucault M. Technologies of the Self. *Technologies of the Self: A Seminar with Michel Foucault* / ed. L. H. Martin, H. Gutman, P. H. Hutton. Amherst : University of Massachusetts Press, 1988. P. 16–49.
10. Henning M. *The Reality of the Hyperreal*. London : Routledge, 2017. 240 p.

11. Honcharenko K. Postmodern Performativity of the Global World. *Studia Warmińskie*. 2025. Vol. 62. P. 139–148. <https://doi.org/10.31648/sw.11975>.
12. Lemke T. *Biopolitics: An Advanced Introduction*. New York : New York University Press, 2011. 168 p.
13. Lyotard J.-F. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1984. 110 p.
14. Reckwitz A. *The Society of Singularities*. Cambridge : Polity Press, 2020. 296 p.
15. Ricoeur P. *Oneself as Another*. Chicago : University of Chicago Press, 1992. 408 p.
16. Rosa H. *Social Acceleration: A New Theory of Modernity*. New York : Columbia University Press, 2013. 512 p.
17. Taylor C. *Dilemmas and Connections: Selected Essays*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 2011. 384 p.

References

1. Danylova, Tetiana. 2012. "Problema ljudskoi identychnosti u postmodernii kartyni svitu" ["The Problem of Human Identity in the Postmodern Worldview"]. *Antropologichni vymiry filosofskykh doslidzhen* [Anthropological Dimensions of Philosophical Research] 2: 16–22.
2. Samchuk, Ruslan. 2023. "Postmodern: pluralizatsiia chy anihilatsiia identychnosti" ["Postmodern: Pluralization or Annihilation of Identity"]. *Naukovi zapysky. Seriya "Filosofia"* [Scientific Notes. Series "Philosophy"] 13: 114–118.
3. Stasevska, Oksana. 2021. "Sotsiokulturna identychnist Postmodernu: problema sotsialnoho konstruiuvannia" ["Sociocultural Identity of Postmodernity: The Problem of Social Construction"]. *Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. Seriya: Filosofii, filosofii prava, politolohiia, sotsiolohiia* [Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology] 2 (49): 215–233. <https://doi.org/10.21564/2663-5704.49.229802>.
4. Baudrillard, Jean. 1994. *Simulacra and Simulation*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
5. Benhabib, Seyla. 2002. *The Claims of Culture: Equality and Diversity in the Global Era*. Princeton: Princeton University Press.
6. Braidotti, Rosi. 2013. *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press.
7. Butler, Judith. 2015. *Notes Toward a Performative Theory of Assembly*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
8. Derrida, Jacques. 1978. *Writing and Difference*. Chicago: University of Chicago Press.
9. Foucault, Michel. 1988. "Technologies of the Self." In *Technologies of the Self: A Seminar with Michel Foucault*, edited by Luther H. Martin, Huck Gutman, and Patrick H. Hutton, 16–49. Amherst: University of Massachusetts Press.
10. Henning, Martin. 2017. *The Reality of the Hyperreal*. London: Routledge.
11. Honcharenko, Kateryna. 2025. "Postmodern Performativity of the Global World." *Studia Warmińskie* 62: 139–148. <https://doi.org/10.31648/sw.11975>.
12. Lemke, Thomas. 2011. *Biopolitics: An Advanced Introduction*. New York: New York University Press.
13. Lyotard, Jean-François. 1984. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
14. Reckwitz, Andreas. 2020. *The Society of Singularities*. Cambridge: Polity Press.
15. Ricoeur, Paul. 1992. *Oneself as Another*. Chicago: University of Chicago Press.
16. Rosa, Hartmut. 2013. *Social Acceleration: A New Theory of Modernity*. New York: Columbia University Press.
17. Taylor, Charles. 2011. *Dilemmas and Connections: Selected Essays*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Kateryna Honcharenko, Yurii Medved

LIMITS OF THE POSTMODERN UNDERSTANDING OF IDENTITY

Introduction. Postmodern philosophy has redefined identity by deconstructing the centered subject, criticizing metanarratives, and rejecting ontological stability. These approaches provide tools for describing the fragmentation, fluidity, and contextual character of

contemporary identity. However, the consistent implementation of this critical logic reveals a theoretical tension within postmodern thought itself. **The aim** of the article is to outline the limits of postmodern reflection on identity and to reveal the internal tension between the deconstruction of stable subjectivity and the observable continuity of the subject over time. **The tasks** include analyzing key postmodern strategies of problematizing identity, identifying their explanatory limits, and clarifying the conditions under which identity may persist without a fixed center. **Research methods.** The study is based on historical-philosophical and comparative analysis, as well as conceptual reconstruction. **Research results.** It is shown that postmodern approaches to identity successfully reveal the historical and conceptual limitations of the centered model of the subject, but do not fully explain the mechanisms of the subject's temporal coherence. The analysis demonstrates that identity does not disappear under conditions of decentration but acquires a different mode of existence, characterized by continuity without a fixed center. In this way, the study identifies the internal analytical limit of postmodern thought in addressing the problem of identity. **Discussion.** The article provides a critical analysis of postmodern concepts of identity and interpretations of the subject's continuity. It is shown that approaches focused on the deconstruction of the centered model of the "self" convincingly demonstrate the historical limitations of metaphysical stability, yet do not fully explain the mechanisms of the subject's temporal coherence. This analysis allows for a refinement of the hypothesis that postmodernism does not abolish identity but rather shifts it into a different mode of existence. **Conclusions.** It is concluded that identity in conditions of deconstruction should not be understood as a return to metaphysical stability but as a mode of existence without a center. The problem shifts from restoring unity to conceptualizing continuity and responsibility under conditions of radical decentration. Thus, the limits of postmodern thought open new perspectives for reflection on identity.

Keywords: *identity, postmodern philosophy, subject, deconstruction, duration, stability, decentration, meaning.*

Дата першого надходження: 02.02.2026.

Дата прийняття до друку: 31.03.2026.

Дата публікації: 28.05.2026

DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.1.21247>

УДК 321.01:2-1:141.78(045)

МІЖ СТАРОЮ ТА НОВОЮ ПОЛІТИЧНОЮ ТЕОЛОГІЄЮ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІДЕЙ КАРЛА ШМІТТА ТА КАРЛА РАШКЕ

Анатолій Денисенко

Український державний університет імені Михайла Драгоманова (Київ, Україна)

Східноєвропейський інститут теології (Львів., Україна)

anatoliy.denysenko@gmail.com | <https://orcid.org/0000-0002-7166-9401>

Анотація. У статті здійснено порівняльний аналіз концептуальних моделей «старої» політичної теології Карла Шмітта та «нової» (критичної) політичної теології Карла Рашке. Показана траєкторія еволюції політико-філософської думки від класичного державно-центричного підходу епохи Модерну до децентралізованих, мережових моделей доби постмодерну. Проаналізовано трансформацію ключових категорій: суверенітету, виняткового стану, дихотомії «друг-ворог» і т.д. Якщо К. Шмітт використовував теологічні концепти для легітимізації державної влади та утримання правопорядку, то К. Рашке деконструє ці інститути, фокусуючись на глобальних кризах, розпорошеному суверенітеті та поверненні сакрального через транснаціональні ідеологічні рухи. Обґрунтовано потенціал обох теоретичних моделей для осмислення сучасних геополітичних конфліктів та метафізичних вимірів глобальних криз.

Ключові слова: *політична теологія, Карл Шмітт, Карл Рашке, суверенітет, винятковий стан, постмодерн, секуляризація, глобальна криза.*

Вступ

Академічне визначення поняття політичної теології сьогодні суттєво відрізняється від його визначень в межах суто конфесійного богослов'я, яке сповідують священники й богослови тієї чи іншої конфесії. Спираючись на ідеї німецького юриста Карла Шмітта, вчення про державу можна розглядати як секуляризовану теологію. Соціально-політичні доктрини та філософія, попри свій світський характер, продовжують структурно наслідувати теологічні моделі. Історичний процес набуває змісту лише через відсилання до кінцевої мети «телосу» («телос» (грец. τέλος - ціль), який перебуває поза межами поточних подій. Релігійна інтерпретація стає інструментом осмислення історії, без якого майбутнє втрачає чіткі орієнтири. Відтак, аналіз політичної теології вимагає міждисциплінарного підходу на межі філософії, права, релігієзнавства та соціології.

В певному моменті людство опинилося перед викликом сучасної кризи глобального політичного лібералізму, де зіштовхнулося з девальвацією

класичних правових інститутів та пережило повернення релігійних наративів в публічний дискурс. Це призвело до чергової актуалізації феномену політичної теології. Певний час існувала думка, що секулярне витіснило сакральне зі сфери політики. Проте реальність XXI століття інша і вона демонструє зворотне, а саме те, що політичні конфлікти все далі і далі набувають метафізичного, а то і есхатологічного забарвлення. Саме через порівняльний аналіз ідей дво х представників політичної теології: Карла Шмітта та Карла Рашке є можливість простежити розвиток політико-теологічної думки, починаючи від її класичного, державно-центричного розуміння до радикальних інтерпретацій доби постмодерну.

Об'єктом дослідження виступає політична теологія, як інтелектуальна традиція, теоретична модель та інструмент легітимізації влади. Предметом дослідження є концептуальні трансформації, а також спільні риси та радикальні розбіжності між «старою» політичною теологією К. Шмітта та